

Listujeme v štatistike: „Knihy deťom“

SNK v Martine v spolupráci s Odborom informatiky MK SR realizuje každoročne štatistické zisťovanie a spracovanie údajov prostredníctvom Ročného výkazu o neperiodických publikáciách za príslušný rok – KULT (MK SR) 4-01.

Tento štatistický formulár obsahuje informácie o vydaných tituloch a počtoch výtlačkov, podľa tematického členenia za príslušný rok v príslušnom jazyku vydania.

Nachádza sa tu aj iné členenie:

Neperiodické publikácie *podľa typu titulu* spolu za príslušný rok (všetky tematické skupiny), z toho:

- **detské knihy**
- školské učebnice (okrem VŠ)
- VŠ skriptá a učebnice
- oficiálne dokumenty
- komiksy
- elektronické dokumenty

Kniha je neperiodická publikácia, ktorá má **najmenej 49 strán**. Pri pojme **detské knihy** treba rozlišovať, že:

- ak ide o knihy s textom pre deti, patria do kategórie „beletria“,
- ak však ide napr. o detské omaľovánky a knižné hračky bez podstatných textov, patria do kategórie „všeobecné“.

Detská literatúra – DB (formálny deskriptor – podľa UMIMARC-u):

- tento pojem sa vzťahuje na detskú literatúru v plnom rozsahu, t. j. náučné, populárno-náučné a beletristické diela pre deti a mládež do 15 rokov s výnimkou učebníc a učebných pomôcok, ktoré majú formu knihy;
- slúži pre štatistiku UNESCO.

Komparatívna analýza vydavateľských aktivít z pohľadu detskej knihy

Za rok **2011** bolo vydaných na Slovensku celkovo 8 517 titulov neperiodických publikácií, z toho 6 954 kníh a 1 563 brožúr. Z tohto počtu predstavovalo prvé vydanie 7 208 titulov (5 945 kníh a 1 263 brožúr).

Za rok **2012** bolo vydaných na Slovensku celkovo 10 123 titulov neperiodických publikácií, z toho 8 152 kníh a 1 971 brožúr. Z tohto počtu predstavovalo prvé vydanie 8 575 titulov (6 903 kníh a 1 672 brožúr).

Porovnali sme počet titulov neperiodických publikácií za roky 2011 a 2012. Evidentný je istý *nárast vydávaných publikácií* – ide o 1 606 titulov, čo predstavuje približne **18,86 %**.

knihy	brožúry	spolu	knihy (z toho 1. vyd.)	brožúry (z toho 1. vyd.)	spolu (z toho 1. vyd.)
8152	1971	10123	6903	1672	8575
6954	1563	8517	5945	1263	7208

Pre zaujímavosť a lepšiu názornosť sme získali počty titulov **neperiodických publikácií v Českej republike za roky 2011 a 2012**.

Vychádzali sme z výsledkov spracovania Národného informačného a poradenského strediska pre kultúru, ktoré vzniklo z poverenia MK ČR. Zabezpečuje štátnu štatistickú službu za celú oblasť kultúry. Štatistické výkazy o neperiodických publikáciách a periodickej tlači spracováva Národná knihovna ČR v Prahe tiež na základe povinných výtlačkov.

Počet titulov v Českej republike je približne 1-krát vyšší ako na Slovensku.

Za rok **2011** bolo vydaných v ČR celkovo 18 985 titulov neperiodických publikácií, z toho 13 440 kníh a 5 545 brožúr.

Z tohto počtu na detské knihy pripadá 1 569 titulov, čo predstavuje 8,25 % z celkového počtu.

Za rok **2012** bolo vydaných v ČR celkovo 17 247 titulov neperiodických publikácií, z toho 11 870 kníh a 5 377 brožúr.

Z tohto počtu na detské knihy pripadá 1 698 titulov, čo predstavuje 9,8 % z celkového počtu.

V tab. č. 1 môžeme vidieť, aký počet titulov a výtlačkov **detských kníh** bolo vydaných z celkového počtu na Slovensku v roku 2011 a v roku 2012.

V tab. č. 2 je zoradených 15 najväčších vydavateľov detskej knihy na Slovensku za rok 2012.

(Pre zaujímavosť uvádzame, že Vydavateľstvo SLOVART poskytlo knižný dar pre 218 školských a verejných knižníc a zaslalo 20 ks pohľadníc pre každú knižnicu v rámci akcie Noc s Andersenom.)

Tab. č. 3 uvádza vývoj produkcie detskej knihy za roky 2002 – 2012.

ROK 2011

Tituly neperiodických pub. :	tituly			z toho 1. vydanie		
	knihy	brožúry	spolu	knihy	brožúry	spolu
SPOLU za rok 2011	6954	1563	8517	5945	1263	7208
z toho detské knihy:	483	137	620	398	109	507
Výtlačky neperiodických pub. :	výtlačky			z toho 1. vydanie		
	knihy	brožúry	spolu	knihy	brožúry	spolu
SPOLU za rok 2011	9 746 708	3 179 126	12 925 834	6 772 787	1 652 072	8 424 859
z toho detské knihy:	953 722	365 878	1 319 600	684 694	302 298	986 997

ROK 2012

Tituly neperiodických pub. :	tituly			z toho 1. vydanie		
	knihy	brožúry	spolu	knihy	brožúry	spolu
SPOLU za rok 2012	8152	1971	10123	6903	1672	8575
z toho detské knihy:	485	264	749	429	231	660
Výtlačky neperiodických pub. :	výtlačky			z toho 1. vydanie		
	knihy	brožúry	spolu	knihy	brožúry	spolu
SPOLU za rok 2012	10 195 181	3 835 617	14 030 798	7 038 190	2 662 203	9 700 393
z toho detské knihy:	901 953	727 706	1 629 659	750 639	611 483	1 362 122

Tab. č. 1

P.č.	IČO	Názov vydavateľa	Tituly			z toho prvé vydanie			Výtlačky			z toho prvé vydanie		
			knihy	brožúry	spolu	knihy	brožúry	spolu	knihy	brožúry	spolu	knihy	brožúry	spolu
1	35922176	Svojtk&Svojtk, Bratislava	83	73	156	81	65	146	240160	234781	474941	230232	184034	414266
2	17311462	Vydavateľstvo SLOVART, s.r.o., Bratislava	96	10	106	89	10	99	245300	30000	275300	227800	30000	257800
3	37780387	Slov.knižnica pre nevid.M. Hrebendu, Levoča	100		100	100		100	650		650	650		650
4	35720441	Fortuna libri, Bratislava	24	29	53	24	29	53	60000	72500	132500	60000	72500	132500
5	35787147	Vydavateľstvo Príroda, Bratislava	8	34	42	3	18	21	9506	81406	90912	7000	50000	57000
6	35907576	Vydavateľstvo Fragment, Bratislava		40	40		40	40		110000	110000		110000	110000
7	31333176	SPN-Mladé letá, Bratislava	29	9	38	13	7	20	104 598	41070	145 668	40398	19 620	60 018
8	31334687	Slovart Print, Bratislava	11	22	33	9	22	31	37426	56728	94154	32426	56728	89154
9	00678856	Ikar, a.s., Bratislava	7	9	16	3	7	10	28500	27000	55500	13000	23000	36000
10	45707511	Vydavateľstvo ARKUS, Senica	8	1	9	8	1	9	20000	4000	24000	20000	4000	24000
11	00586391	Lúč, vyd. družstvo, Bratislava	2	5	7	2	3	5	4000	10000	14000	4000	6000	10000
12	36418404	Vydavateľstvo MS, Martin	5		5	5		5	9100		9100	9100		9100
13	44542321	ENIGMA, Nitra	4		4	1		1	8000		8000	1000		1000
14	00179159	Tranoscius, a.s., L. Mikuláš	3	1	4	3	1	4	9020	4300	13320	9020	4300	13320
15	17642183	Lilium Aurum, s.r.o., Dunajská Streda	2		2	2		2	1600		1600	1600		1600

Tab. č. 2

Za rok	z toho prvé vydanie			
	Spolu	knihy	brožúry	Spolu
2002	350	203	63	266
2003	323	164	103	267
2004	398	226	72	298
2005	317	178	74	252
2006	519	267	94	361
2007	635	378	144	522
2008	682	354	143	497
2009	596	359	118	477
2010	549	316	146	462
2011	620	398	109	507
2012	749	429	231	660

Tab. č. 3

Aká je edičná činnosť knižníc na Slovensku?

Viacere knižnice vykonávajú *vydavateľskú činnosť*, a to aj napriek tomu, že to *nepatrí* zatiaľ k ich povinnostiam. V roku **2011** bolo vydaných spolu v knižniciach (okrem akademických) 380 titulov v počte 17 212 výtlačkov. Z tohto počtu v elektronickej forme vyšlo len 18 titulov.

V roku **2012** bolo vydaných spolu 1 056 titulov v počte 29 778 výtlačkov. Z tohto počtu v elektronickej forme vyšlo 605 titulov. (Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči s produkciou 961 titulov zabezpečila obrovský nárast.)
Koľko titulov z tohto počtu bolo určených pre detského čitateľa?

Vychádzali sme:

- z bibliografie slovenských bibliografií, bibliografických letákov a databáz za rok 2012 a
- zo súborného katalógu monografií – zo Slovenskej knižnice (<https://www.kis3g.sk/>).

Knižná produkcia určená pre detského čitateľa a zoradená abecedne podľa jednotlivých knižníc

Knižnica Antona Bernoláka v Nových Zámkoch

František Švantner : bibliografický leták pri príležitosti 100. výročia narodenia autora / zostavil: Vojtech Gottgeisel. - Nové Zámky : Knižnica A. Bernoláka, 2012. - 2 zloz. listy ([5] s.). - 19 záz. n.

Charles Dickens : bibliografický leták pri príležitosti 200. výročia narodenia autora / zostavil: Vojtech Gottgeisel. - Nové Zámky : Knižnica A. Bernoláka, 2012. - 2 zloz. listy ([6] s.). - 34 záz. n.

Krajská knižnica Karola Kmeťka v Nitre

Jozef Pavlovič : bibliografický leták / zostavila: Helena Mižáková. - Nitra : Krajská knižnica Karola Kmeťka, 2012. - 1 zloz. list ([5] s.). - 52 záz. n.

Jules Verne : bibliografický leták / zostavila: Helena Mižáková. - Nitra : Krajská knižnica Karola Kmeťka, 2012. - 1 zloz. list ([5] s.). - 31 záz. n.

Karl May : bibliografický leták / zostavila: Helena Mižáková. - Nitra : Krajská knižnica Karola Kmeťka, 2012. - 1 zloz. list ([5] s.). - 28 záz. n.

Roman Brat : bibliografický leták / zostavila: Helena Mižáková. - Nitra : Krajská knižnica Karola Kmeťka, 2012. - 1 zloz. list ([5] s.). - 13 záz. n.

Zlata Dônčová : osobná bibliografia / [zostavili: Viola Bieliková, Helena Mižáková]. - Nitra : Krajská knižnica Karola Kmeťka, 2012. - 62 s. - 353 záz. n. - ISBN 978-80-85143-56-0

Knižnica pre mládež mesta Košice

Veselé knižka o Tomášovi Janovicovi : výberová osobná bibliografia / zostavila: Tatiana Klimková. - Košice : Knižnica pre mládež mesta Košice, 2012. - 56 s. - 263 záz. n. - ISBN 978-80-89161-20-1

Mestská knižnica v Bratislave

Usmievať sa povolené : bibliografický leták pre milovníkov humorne ladených príbehov / zostavila: Zuzana Sekáčová. - Bratislava : Mestská knižnica, 2012. - 16 s. - 21 záz. n.

Všetky moje strašidlá : výberový bibliografický leták o tvorbe rakúskeho spisovateľa Thomasa Brezina / zostavila: Zuzana Sekáčová. - Bratislava : Mestská knižnica, 2012. - 13 s. - 27 záz. n.

Zemplínska knižnica v Trebišove

Elena Čepčeková : (26.1.1922-6.1.1992) : rozprávačka zážitkov a skúseností- : (biografia a výberová osobná bibliografia) / [zostavila: Anna Hanulová. - Trebišov : Zemplínska knižnica v Trebišove, 2012. - 45 s. - 82 záz. n.

Ľudmila Podjavorinská zakladateľka modernej slovenskej literatúry pre deti : (biografia a osobná výberová bibliografia) : [(26.4.1872-2.3.1951)] / zostavila Anna Hanulová. Trebišov : Zemplínska knižnica v Trebišove, 2012. - 62 s. - 160 záz. n.

Žitnoostrovská knižnica v Dunajskej Strede

Roman Brat : (bibliografický leták) / zost.: Marta Vargová. - V Dunajskej Strede : Žitnoostrovská knižnica, 2012. - 2 zloz. listy ([4] s.). - 35 záz. n.

Môžeme konštatovať, že tvorba bibliografií pre deti a mládež je veľmi rôznorodá.

Bibliografie z hľadiska veku používateľov – môžeme rozdeliť na 3 skupiny:

1. bibliografie pre deti predškolského veku,
2. bibliografie pre deti mladšieho školského veku,
3. bibliografie staršieho školského veku.

Najvyužívanejšou formou bibliografií pre detského používateľa sú určite **bibliografické letáky**, ktoré obsahujú najmenej 10 bibliografických záznamov.

Pre deti sú príznačné svojou formou a tým, že obsahujú malý počet informácií. Predškôláci majú najradšej obrázkové letáky s minimom textu, lebo majú vzťah k výtvarným zobrazeniam.

Dobrá bibliografia pre deti má byť:

- pútavá svojím vonkajším vzhľadom, grafickou úpravou (písmo, menší formát, usporiadanie záznamov, využívanie ilustrácií – hlavne pôvodné ilustrácie z kníh, farebnosť a hlavne prehľadnosť),
- anotácie by mali byť písané zrozumiteľne (vyvarovať sa cudzím a neznámym slovám, opakovaniu slov, ktoré sa vyskytujú v názve alebo podnázve),
- má vystihovať najdôležitejšie poznatky, ktoré využije v praxi.

Ďalej vychádzajú pre detského čitateľa:

- výberové tematické bibliografie o tvorbe spisovateľov pre deti a mládež,
- výberové tematické bibliografie k jednotlivým vyučovacím predmetom (dejepis, zemepis, hudobná výchova),
- odporúčajúce personálne bibliografie.

Ako ďalej s vydávaním nízkonákladových publikácií pre detských čitateľov?

Základné problémy s vydávaním literatúry pre tzv. detský vek vychádzajú z poslania, aké prisudzujeme detskými knihám ako významnému celospoločenskému javu v našej spoločnosti.

Vydávanie kníh pre deti má svoje vnútorné zákonitosti, konkrétne špecifické danosti a tomu zodpovedajúce ciele, obsah a formy. V súčasnom období nemožno detskú literatúru a knihy pre deti vnímať len ako bežnú súčasť edičných programov našich vydavateľstiev. Je tomu tak najmä preto, lebo deti predstavujú vnútorne bohato štruktúrovanú a diferencovanú skupinu spoločnosti, ktorá sa inak vyvíja podľa veku a prostredia, v ktorom žijú, ďalej podľa záujmov a prístupu k elektronickým médiám atď. Takisto musíme do úvahy vziať aj osobné záujmy, adaptačné funkcie, voľnočasové aktivity, ale najmä v staršom detskom veku aj funkcie podporujúce rozvoj špecifických schopností mladého človeka.

Ak sa chce knižnica stať vydavateľom detských kníh, musí tematické zameranie detskej literatúry rozčleniť podľa mnohých kritérií, ktoré by mali rešpektovať v obsahu prezentovanom detskou knihou nasledujúce atribúty a rozčlenenia:

- Vzdelávacie publikácie.
- Kultivačne orientované publikácie.
- Sociálno-psychologicky orientované tituly, zamerané na rozvoj sociálnych vzťahov a psychický rozvoj dieťaťa.
- Preventívne orientované publikácie, ktoré by ovplyvňovali niektoré nežiaduce správanie a konanie mladej generácie.
- Anticipačne zamerané publikácie, ktoré by boli orientované na budúce zmeny v živote mladej generácie a na ktoré by sa mala mladá generácia už s predstihom orientovať napr. v súvislosti s rozvojom informatiky.
- Adaptačne orientované publikácie, ktoré sú zamerané na vyrovnanie pôsobenia prostredia a existujúceho spôsobu vyrovnávania sa s týmto prostredím.
- Stimulujúce publikácie, ktoré by mali upriamiť záujem mladej generácie na isté záujmy, potreby a orientácie.
- Komunikačne orientovanú detskú literatúru, ktorá by usmernila záujem mladej generácie na rozvoj verbálnej i neverbálnej komunikácie, na osvojenie si kultúry jazyka, na zvládnutie širšej slovnej zásoby a vyjadrovacích prostriedkov.
- Aktivizujúcu literatúru, ktorá je orientovaná na fyzický a duchovný rozvoj zdravej generácie.
- Literatúru prehľbujúcu porozumenie medzi generáciou detí a staršou generáciou, aby nedochádzalo k nežiaducemu medzigeneračnému napätiu.

Do tohto rozhodovania by mali vstupovať ešte ďalšie kritériálne znaky, a to najmä:

- *kognitívne* – teda inteligencia, schopnosti atď.;
- *afektívne* – skúmajúce postoje, potreby, motivačné faktory;
- *fyzické* – rešpektujúce rozdiely veku, pohlavia;
- *sociokultúrne* – všímajúce si rodinné prostredie, vzdelanostnú úroveň atď.

Každý vydavateľ detskej literatúry vrátane knižníc si musí uvedomiť, ktoré „prázdne“ miesto vo vydavateľskom spektre mieni pokryť a čo chce vydaním svojich edičných titulov dosiahnuť.

Verejné knižnice sú stále ešte prirodzeným centrom aktívneho výchovno-vzdelávacieho, ale i kultúrno-osvetového života aj pre mladú generáciu.

Knižnice sa môžu stať nielen podnetom na organizovanie rôznych aktivít, ako sú stretnutia s autormi, diskusné popoludnia, kvízy, recitátorské stretnutia a súťaže, zábavné, oddychové, relaxačné a ďalšie podujatia so silným estetickým nábojom a zážitkom a pod.

Samotné oddelenia detských kníh vo verejných knižniciach by mohli poskytovať aj mnohé služby pre imobilných a nesebestačných mladých ľudí, ale aj pre deti „s kľúčikom na krku“.

Mnohé knižnice už majú svoje internetové siete a učiace centrá, kde môžu deti a adolescenti získať mnohé ďalšie znalosti a schopnosti, ako využívať informačné zdroje aj na produkciu vlastným diel a výtvorov, umeleckých aktivít, hobby aktivít, poznávacích spôsobilostí, zručností a schopností atď.

Mladá generácia má vysoké ambície a potreby realizovať sa (becoming) a rýchlo dosiahnuť osobné ciele a naplniť svoje nádeje. Moderne riadené knižnice sú aj dnes ešte pre mladú generáciu pevným spojivom medzi ich sociálnym a kultúrnym prostredím.

Veľká škoda, že verejné knižnice sú finančne tak podvýživované, že nemajú ako dotovať vydavateľské ambície svojich členov, bez ohľadu na to, o ktorú generáciu ide.

Na edičný trh by sa takto dostali mnohé cenné práce z histórie alebo aj zo súčasnosti, ktoré by čitateľov informovali aj o užších lokálnych problémoch danej lokality či regiónu.

V miestnej a v regionálnej kultúre by sa dalo oveľa viac vytvoriť a saturovať potreby a požiadavky občanov nielen danej obce, ale aj väčšieho územného celku.

Veľké (kamenné) vydavateľstvá o tento kvadrant záujmov občanov poväčšine ani nemajú záujem. Ich interes je, ako sa horí, širší, všeobecnejší a celospoločenskejší.

Edičný program vydávania malotirážových tlačí je dnes pre knižnice veľmi atraktívny a nesmierne potrebný akt. Občanov by tieto aktivity rozhodne potešili a uspokojili.

V tab. č. 4 uvádzame výber zo štatistiky výpožičiek z knižníc projektu knižnično-informačného systému tretej generácie (KIS3G) za rok 2012.

Môžeme konštatovať, že výpožičky detských kníh tvoria nosnú časť z celkových výpožičiek.

Poradie	Autor	Titul	Počet výpožičiek
1	Disney, Walt	Cap a Capper	1996
2	Disney, Walt	Robin Hood	1897
3	Disney, Walt	Snehulienka a sedem trpaslíkov	1875
4	Podjavorinská, Ľ.	Medový hrnček	1737
5	Disney, Walt	Mickey Mouse. V oblakoch	1731
6	Disney, Walt	Minnie & ja	1505
7	Atkins, Peter W.	Fyzikálna chémia	1471
8	Bramblett, Reid	Řím	1398
9		Minidobrodružstvá	1305
10	Ďuríčková, Mária,	Spievanky a hádanky	1249
11		Minidobrodružstvá	1230
12	Grimm, Jacob	Perníková chalúpka	1179
13	Grimm, Jacob	Popoluška	1178
14	Grimm, Jacob	Vlk a 7 kozliatok	1178
15	Grimm, Jacob	Stolček, prestri sa, somárik, potras sa, kyjak, von z kapsy	1158
16	Kwok Man-Ho	Tiger	1148
17	Mckelvie, Robin	Dubrovník a dalmatské pobreží	1123
18	Bianki, Vitalij	Prvá poľovačka	1121
19	Dobšinský, Pavol	Koza odratá a jež	1120
20	Dobšinský, Pavol	Ako šlo vajce na vandrovku	1114

Tab. č. 4 TOP 100 predstavuje výber zo štatistiky výpožičiek z knižníc projektu KIS3G z celkového počtu vyše 1 631 109 výpožičiek realizovaných od 1. 1. 2012 do 31. 12. 2012

„Keby som mohol diktovať, dal by som popáliť všetky smutné knihy... Rozkázal by som písať ak nie diela priam veselé, ale rozhodne bez uplakaných čiernych farieb, knihy spravodlivé v pomere k duchu mládeže, hoci by zavše prichodilo túto spravodlivosť i nafalšovať trochu, aby nejako tak spievala, tak veštila, tak sa tešila zo života ako mladý májový strom, ved' tá ťažkosť života azda ani nie je taká strašná, ako si ju my prifarbuje.“

(J. Cíger Hronský 1934)

Celý rad autorov kníh pre deti už mnoho rokov poukazuje na fakt, že detskí čitatelia stále tvoria veľmi významnú súčasť návštev v knižniciach. Mnohí čitatelia však hľadajú aj také informácie, ktoré sú lokálneho charakteru a ktoré by v bežných knihách mohli saturovať práve publikácie vydávané knižnicami regionálneho charakteru. Mali by sme si uvedomiť, že z tých čitateľov, ktorí dnes chodia do knižníc, už zajtra alebo pozajtra vyrastú možno ďalší autori kníh, nielen pre deti, ale aj pre celú spoločnosť. Dajme im v tomto smere aspoň podnet, ak už nie vždy možnosť publikovať svoje poznatky, zážitky z rôznych aktivít.

Ing. Miroslav Tuma
prof.mirostuma@gmail.com

Ing. Ivana Poláková
ivanapolakovatarcal@gmail.com

(Matica slovenská, Martin)